

KIM-TIMER EN KLOK

HERMAN PERK

Werkend met de KIM ben ik ooit op het probleem gestuit, dat er tijdens de loop van een programma een klok moest worden bijgehouden. Weliswaar niet voor de KIM zelf, maar voor een systeem met TIM-monitor, namelijk het op BEM-bus gebaseerde 6502-systeem van de firma Brutech, dat overigens zeer aan te bevelen is door z'n hoge kwaliteit en doordachtheid (vandaar die prijzen).

Nu ontbrak het eind 1978 bij zowel de KIM als bij het BEM-systeem nog aan 6522-VIA's met hun veelzijdige timers, in tegenstelling tot de SYM en AIM-65. Erger nog, de TIM-monitor maakt voor communicatie met de terminal gebruik van de enige timer die het systeem rijk is.

Wilde ik toch de timer van de 6530 voor de klok gebruiken, dan diende ik voor de communicatie een eigen programma te schrijven, gebaseerd op de zogenoemde software timings loops. Ik heb dat dan ook gedaan, daar ik voor het resultaat TIM zelf niet meer nodig had. Wat de timer betreft (die van de 6530 en 6532 zijn aan elkaar gelijk), de 'overduidelijke' gebruiksaanwijzing vertelt niets over een eventuele 'free-running' mode zoals dat voor een klok gebruikelijk is (en zoals wel van de 6522 is beschreven).

Het is wel mogelijk om in 'one shot' mode een klok te maken, maar dan mag er geen gebruik worden gemaakt van de Non Maskable Interrupt (NMI) zoals in mijn geval, want dan bestaat de kans dat de klok onvoorspelbaar achter gaat lopen. Er mag dan immers geen onbekende vertraging zitten tussen het aflezen van de timer en opnieuw starten ervan. (Een klok op deze wijze gemaakt is bekend bij de KIM-club in Nederland.)

Een volgende 'bijkomstigheid' was dat de terminal-communicatie (op interrupt basis), die ik zelf met timingloops had gemaakt (op 1200 baud), niet al te lang onderbroken mocht worden door de interrupt van de klok; de klok inter-

ruptservice routine moest kort wezen. Ondertussen had ik nog drie andere vrij lange IRQ-routines en een NMI-routine, die alle onderbroken moesten kunnen worden door een korte (!) IRQ van de klok.

Bij de KIM, waarvan ik gebruik maak, was bij aanschaf een boekje 'KIM Hints' bijgevoegd (ook in z'n geheel gepubliceerd in het orgaan 'KIM kenner' van de eerder genoemde KIM-club). Hierin vond ik een aanwijzing naar de oplossing, namelijk in de afgedrukte listing van het voorbeeld voor het gebruik van de interval timer staat als comment line:

```
WHEN THE TIMER IS READ THE  
DEVIDER IS RESTORED TO ITS ORI-  
GINAL VALUE AND THE INTERRUPT  
IS RESET
```

```
en erboven:  
TRE = $170E READ TIME ENABLE  
INT
```

(Degene die moeilijkheden hebben met de timer van de KIM raad ik aan het bedoelde artikel op de kop te tikken en goed te bestuderen: hierin staat een duidelijker gebruiksaanwijzing.)

Wat mogelijk leek, was door na de interrupt alleen de timer uit te lezen (dit

geeft het one's complement van de tijd in clock perioden die verstreken was sinds de interrupt) waardoor het hele proces zichzelf opnieuw start met een waarde die bekend is, namelijk het uitgelezen. Er zou dus alleen een correctie dienen te worden uitgevoerd ter grootte van de verstreken tijd tussen interrupt en uitlezen van de timer.

Na dagenlang de tijd bijgehouden te hebben bleek mij echter dat de timer nog mooier was dan ik had vermoed: correctie was niet nodig! De basistellers van de timer bleken niet te worden gereset door het lezen zoals dit door het schrijven het geval is. Ik zal op de hardware aspecten van de timer niet verder ingaan. Wel verwijs ik naar de fabrieksliteratuur van MOS (Indelec, Breda), Rockwell (Famatra, Breda), Synertek (Indelec, Brutech en MCatronics) en het boekje KIM Hints (KIM-club), omtrent de 6530 en 6532.

(In de produktbeschrijving van Rockwell van de 6532 staat nog een leuk extraatje omtrent de verstreken tijd tussen interrupt en het lezen van de timer: trek één af van het met één vermeerderde complement: dus in plaats van two's complement dient men one's complement te hanteren in de 'one-shot'-mode van de timer.)

Het uiteindelijke resultaat, aangepast voor publicatie, werkt als volgt: in een initialiseringsfase start ik de timer door hem op \$170F (deelverhouding 1024) te schrijven met een 'willekeurig' getal bijv. \$FF (in regel 300). Het aftellen van de timer duurt dan 256 maal 1024 clock perioden dus ruim een kwart seconde.

Dan treedt er een interrupt op, mits natuurlijk PB7 van de 6530 aan de IRQ (interrupt request line) is vastgemaakt: applicatieconnector pen 15 aan de expansieconnector pen 4. Na een onbepaalde tijd, maar korter dan 256 clock

timer en klok

perioden, lees ik de timer uit op adres \$170E. Hiermee start ik de timer met het uitgelezen getal opnieuw, met deelverhouding 1024 (zoals KIM Hints aangeeft) en 'enable' de interrupt. Ik blijf nu over de informatie te beschikken hoeveel tijd er zal verstrijken tussen de interrupt die net is geweest en de volgende interrupt! (Immers de correctie vervalt.)

Deze informatie tel ik op bij een 16-bits teller 'TIMEX' en verlaat de interrupt service routine (regel 1110 t/m 1300) met RTI.

Het hoofdprogramma bestaat uit het loopje van regel 320 t/m 400 waarin het display wordt uitgelezen en de tijd wordt bijgewerkt (en in de KIM-buffer geschreven).

Subroutine TIMKEP houdt de tijd bij. In mijn situatie was dit te lang om in de interrupt service routine te stoppen, dus heb ik er een aparte subroutine van gemaakt, die ik in het hoofdprogramma elke keer moet aanroepen voordat de interrupt service routine de 16-bits teller te klein gaat vinden. Niet alle 16-bits mogen worden gebruikt, want in regel 490 t/m 530 worden er twee weggegooid.

'TIMER' is een 24-bits teller waar elke keer 1024 maal 'TIMEX' bij wordt op-

geteld (490 t/m 590) en waarbij 'TIMEX' wordt gereset (420 t/m 480). Daarna wordt het vergeleken met \$0F4240 (1000000), immers er gaan \$0F4240 clock perioden in één seconde, en als er tenminste één seconde is verstreken wordt er \$0F4240 van 'TIMER' afgetrokken (600 t/m 800). Als dit laatste gebeurt, wordt de tijd decimaal bijgehouden in seconden ('TIME+02'), minuten ('TIME+01'), uren ('TIME') en binair in dagen ('DAGNO'). Dit geschiedt in regels 810 t/m 1090. (De datum had ik ook nog nodig, vandaar dit rudiment hier.)

Het gelijkzetten gebeurt door met de monitor 'TIME' te vullen met het gewenste uur, minuut en seconde als een gewone digitale 24-uurs klok, en vervolgens bij TEST te starten (adres \$0200) of op de knop ST van het KIM-toetsenbord te drukken. Dit laatste echter alleen als regels 150 t/m 220 tenminste eens zijn doorlopen, want deze zetten de vectoren op hun waarden die ze voor dit gebruik behoeven. In de meeste gevallen zal de klok na verloop van tijd niet meer gelijk blijken te lopen (ik had 13 seconden per dag achterstand). Dit is ten gevolge van het niet exact afgeregeld zijn van het kris-

tal van de processor-clock.

Het testloopje in de interrupt routine (1140 t/m 1200) zorgt voor een regelmatige verandering van de seconden (het getal dat gelezen wordt, en waarmee de timer dus wordt geset, wordt kleiner). Hier heb ik een routine zitten, die test van welk randapparaat de interrupt afkomstig is: device polling. Voor mij was het niet belangrijk dat de seconden onregelmatig leken te tikken. Dit kan op een andere wijze worden veranderd door een andere deelverhouding te kiezen. Dan moeten ook regels 490 t/m 590 worden veranderd (deze tellen immers 1024 maal 'TIMEX' bij 'TIMER' op).

De listing is gemaakt met behulp van MICRO-ADE, een bij de Muiderkring verkrijgbare Assembler, Dissembler, Editor-combinatie, die 8K extra geheugen en een terminal vereist boven de kale KIM. (Famatra heeft bijv. MEMORY-PLUS, of Brutech z'n BEM-systeem voor die extra 8K byte.)

Het klokprogramma werkt echter zelf op de kale KIM zonder toevoegingen. Dan dient men dit wel hexadecimaal in te tikken en wel vanaf locatie \$0200 t/m \$02CF volgens kolommen 3, 4 en 5 van de listing (0200 D8 A9 B5 8D FE 17 A9 02 8D ...).

Lijst

MICRO-WARE ASSEMBLER 65XX-1.0

0010: 0200		TIJD	ORG	\$0200	0290: 0221	CA		DEX	
0020:					0300: 0222	8E	0F 17	STX	TIMKEN
0030: 0200		TIMKEN	*	\$170F	0310: 0225	58		CLI	
0040: 0200		TIMTRE	*	\$170E	0320: 0226	20	1F 1F	JSR	SCANS
0050:					0330: 0229	20	3B 02	JSR	TIMKEP
0060: 0200		SCANS	*	\$1F1F	0340: 022C	A5	00	LDA	TIME
0070:					0350: 022E	85	FB	STA	\$00FB
0080: 0200		TIME	*	\$0000	0360: 0230	A5	01	LDA	TIME +01
0090: 0200		DAGNO	*	\$0003	0370: 0232	85	FA	STA	\$00FA
0100: 0200		TIMER	*	\$0005	0380: 0234	A5	02	LDA	TIME +02
0110: 0200		TIMTMP	*	\$0008	0390: 0236	85	F9	STA	\$00F9
0120: 0200		TIMEX	*	\$0009	0400: 0238	4C	26 02	JMP	LOOP
0130:					0410:				
0140: 0200 D8		TEST	CLD		0420: 023B	A0	00	TIMKEP	LDYIM \$00
0150: 0201 A9 B5			LDAIM	INTERR	0430: 023D	78		SEI	
0160: 0203 8D FE 17			STA	\$17FE	0440: 023E	A5	0A	LDA	TIMEX +01
0170: 0206 A9 02			LDAIM	INTERR /	0450: 0240	A6	09	LDX	TIMEX
0180: 0208 8D FF 17			STA	\$17FF	0460: 0242	84	0A	STY	TIMEX +01
0190: 020B A9 00			LDAIM	TEST	0470: 0244	84	09	STY	TIMEX
0200: 020D 8D FA 17			STA	\$17FA	0480: 0246	58		CLI	
0210: 0210 A9 02			LDAIM	TEST /	0490: 0247	86	08	STX	TIMTMP
0220: 0212 8D FB 17			STA	\$17FB	0500: 0249	0A		ASLA	
0230: 0215 A2 00			LDXIM	\$00	0510: 024A	26	08	ROL	TIMTMP
0240: 0217 86 05			STX	TIMER	0520: 024C	0A		ASLA	
0250: 0219 86 06			STX	TIMER +01	0530: 024D	26	08	ROL	TIMTMP
0260: 021B 86 07			STX	TIMER +02	0540: 024F	18		CLC	
0270: 021D 86 09			STX	TIMEX	0550: 0250	65	06	ADC	TIMER +01
0280: 021F 86 0A			STX	TIMEX +01	0560: 0252	85	06	STA	TIMER +01

timer en klok

0570:	0254	A5	08	LDA	TIMTMP	1040:	02AA	85	04	STA	DAGNO	+01
0580:	0256	65	05	ADC	TIMER	1050:	02AC	98		TYA		
0590:	0258	85	05	STA	TIMER	1060:	02AD	65	03	ADC	DAGNO	
0600:	025A	D8		CLD		1070:	02AF	85	03	STA	DAGNO	
0610:	025B	A5	05	LDA	TIMER	1080:	02B1	4C	5A 02	JMP	TIMTST	
0620:	025D	C9	0F	CMPIM	\$0F	1090:	02B4	60		EXTTIM	RTS	
0630:	025F	90	53	BCC	EXTTIM	1100:						
0640:	0261	D0	0E	BNE	UPTIM	1110:	02B5	D8		INTERR	CLD	
0650:	0263	A5	06	LDA	TIMER +01	1120:	02B6	48			PHA	
0660:	0265	C9	42	CMPIM	\$42	1130:					*** BEGIN TESTLOOPJE ***	
0670:	0267	90	4B	BCC	EXTTIM	1140:	02B7	8A			TXA	
0680:	0269	D0	06	BNE	UPTIM	1150:	02B8	48			PHA	
0690:	026B	A5	07	LDA	TIMER +02	1160:	02B9	A2	05		LDXIM	\$05
0700:	026D	C9	40	CMPIM	\$40	1170:	02BB	CA		TESTLP	DEX	
0710:	026F	90	43	BCC	EXTTIM	1180:	02BC	D0	FD		BNE	TESTLP
0720:	0271	A5	07	LDA	TIMER +02	1190:	02BE	68			PLA	
0730:	0273	E9	40	SBCIM	\$40	1200:	02BF	AA			TAX	
0740:	0275	85	07	STA	TIMER +02	1210:					***EINDE TESTLOOPJE ***	
0750:	0277	A5	06	LDA	TIMER +01	1220:	02C0	AD	0E 17		LDA	TIMTRE
0760:	0279	E9	42	SBCIM	\$42	1230:	02C3	38			SEC	
0770:	027B	85	06	STA	TIMER +01	1240:	02C4	65	0A		ADC	TIMEX +01
0780:	027D	A5	05	LDA	TIMER	1250:	02C6	85	0A		STA	TIMEX +01
0790:	027F	E9	0F	SBCIM	\$0F	1260:	02C8	A9	00		LDAIM	\$00
0800:	0281	85	05	STA	TIMER	1270:	02CA	65	09		ADC	TIMEX
0810:	0283	F8		SED		1280:	02CC	85	09		STA	TIMEX
0820:	0284	38		SEC		1290:	02CE	68			PLA	
0830:	0285	98		TYA		1300:	02CF	40			RTI	
0840:	0286	65	02	ADC	TIME +02	1310:						
0850:	0288	85	02	STA	TIME +02	ID =						
0860:	028A	C9	60	CMPIM	\$60							
0870:	028C	90	CC	BCC	TIMTST	—T0						
0880:	028E	84	02	STY	TIME +02	SYMBOL TABLE 3000 3066						
0890:	0290	98		TYA		DAGNO 0003	EXTTIM 02B4	INTERR 02B5	LOOP 0226			
0900:	0291	65	01	ADC	TIME +01	SCANS 1F1F	TEST 0200	TESTLP 05BB	TIJD 0200			
0910:	0293	85	01	STA	TIME +01	TIME 0000	TIMER 0005	TIMEX 0009	TIMKEN 170F			
0920:	0295	C9	60	CMPIM	\$60	TIMKEP 023B	TIMTMP 0008	TIMTRE 170E	TIMTST 025A			
0930:	0297	90	C1	BCC	TIMTST	UPTIM 0271						
0940:	0299	84	01	STY	TIME +01							
0950:	029B	98		TYA		—T1						
0960:	029C	65	00	ADC	TIME							
0970:	029E	85	00	STA	TIME	SYMBOL TABLE 3000 3066						
0980:	02A0	C9	24	CMPIM	\$24	TIME 0000	DAGNO 0003	TIMER 0005	TIMTMP 0008			
0990:	02A2	90	B6	BCC	TIMTST	TIMEX 0009	TEST 0200	TIJD 0200	LOOP 0226			
1000:	02A4	84	00	STY	TIME	TIMKEP 023B	TIMTST 025A	UPTIM 0271	EXTTIM 02B4			
1010:	02A6	D8		CLD		INTERR 02B5	TESTLP 02BB	TIMTRE 170E	TIMKEN 170F			
1020:	02A7	98		TYA		SCANS 1F1F						
1030:	02A8	65	04	ADC	DAGNO +01	—						